

**REPUBLIKA E SHQIPËRISË
MINISTRIA E ARSIMIT DHE SHKENCËS
DREJTORIA E ZHVILLIMIT TË KURRIKULËS**

**MIRATOHET
MINISTRI**

Luan MEMUSHI

**PROGRAMI I LËNDËS
SË EDUKIMIT QYTETAR
KLASA III**

CIKLI FILLOR I SHKOLLËS 9-VJEÇARE

TIRANË, 2005

HYRJE

Përmbajtja

Edukimi për qytetari demokratike bazohet në parimet themelore të të drejtave të njeriut, të demokracisë pluraliste dhe shtetit të së drejtës. Ai lidhet, para së gjithash, me të drejtat dhe përgjegjësitë, fuqizimin qytetar, pjesëmarrjen dhe përkatësinë, respektin për diversitetin. Si i tillë ai përfshin të gjitha grupet shoqërore dhe sektorët e shoqërisë.

Qytetaria demokratike bazohet në një metodë shumëpërmasore, që ka në bazë procesin dhe përfshin:

- ⊕ **Përmasën politike**, pjesëmarrja në procesin e marrjes së vendimit dhe në ushtrimin e pushtetit politik;
- ⊕ **Përmasën ligjore**, vetëdija dhe ushtrimi i të drejtave dhe përgjegjësi të qytetarëve;
- ⊕ **Përmasën kulturore**, respekti për të gjithë njerëzit, vlerat themelore demokratike, për historinë dhe trashëgiminë e përbashkët dhe njëkohësisht të ndryshme, si dhe ndihma për vendosjen e marrëdhënieve ndërkulturore paqësore;
- ⊕ **Përmasën shoqërore dhe ekonomike**, veçanërisht përpjekjet kundër varfërisë dhe përjashtimit social, përpjekjet për krijimin e formave të reja të punës dhe të zhvillimit të komuniteteve dhe si ekonomia të mund të ndihmojë krijimin e një shoqërie demokratike;
- ⊕ **Përmasa evropiane**, vetëdija për unitetin dhe diversitetin e kulturës evropiane dhe të mësuarit për të jetuar në një kontekst evropian;
- ⊕ **Përmasën globale**, njohja, pranimi dhe nxitja e ndërvarësisë dhe të solidaritetit global.

Synime

Edukimi për qytetari demokratike **synon**:

- ⊕ të përgatisë të rinjtë dhe të rriturit për pjesëmarrje aktive në shoqërinë demokratike, duke fuqizuar kështu kulturën demokratike;
- ⊕ të aftësojë të rinjtë në luftën kundër ksenofobisë, dhunës, racizmit, nacionalizmit agresiv dhe intolerancës;
- ⊕ të sigurojë dhe të forcojë kohezionin shoqëror, drejtësinë sociale dhe në të mirën e përgjithshme;
- ⊕ të fuqizojë shoqërinë civile përmes pajisjes së qytetarëve me njohuri dhe shprehje demokratike;

Mbështetur në këto qëllime të përgjithshme, **lënda e edukatës qytetare synon**:

- ⊕ *T'u japë nxënësve njohuritë dhe t'u zhvillojë aftësitë intelektuale, të domosdoshme për të kuptuar, analizuar dhe për të ndikuar në politikat sociale dhe mënyrat e zbatimit të tyre.*

- *Të zhvillojë aftësitë e pjesëmarrjes qytetare të nxënësve dhe përfshirjen e tyre të vetëdijshme dhe të kualifikuar në zgjidhjen e problemeve të komunitetit.*
- *Të zhvillojë përkushtimin qytetar në respektimin e vlerave dhe parimeve demokratike të domosdoshme për bashkëjetesë në një shoqëri demokratike.*

Disa nga konceptet dhe aftësitë bazë të edukimit për qytetari demokratike

Edukimi qytetar demokratik përmbledh në vetvete një tërësi konceptesh ose vlerash themelore që janë të përbashkëta për të gjithë demokracitë moderne. Të kuptuarit ashtu siç duhet i këtyre koncepteve dhe vlerave dhe i marrëdhënieve të tyre në kushtet e ndryshimeve të shpejta, si dhe i rreziqeve që bartin, është kushti paraprak për një pjesëmarrje të efektshme dhe të përgjegjshme të qytetarëve në procesin e rindërtimit demokratik. Ja disa nga këto koncepte:

- *të drejtat e njeriut dhe liritë themelore* (univesaliteti, karakteri i pandashëm dhe i patjetërsueshëm i të drejtave dhe liritë, i standardeve ndërkombëtare të të drejtave të njeriut; legjislacioni ndërkombëtar i të drejtave të njeriut; të drejtat e trashëguara; institucionet dhe procedurat për zhvillimin dhe mbrojtjen e të drejtave të njeriut);
- *demokracia* (institucionet dhe procedurat; përfaqësimi dhe demokracia pjesëmarrëse; liritë demokratike) *dhe parimet demokratike* (përparësia e ligjit dhe e së drejtës, drejtësia shoqërore; barazia, pluralizmi; kohezioni shoqëror; përfshirja; mbrojtja e minoriteteve, solidariteti; paqja, stabiliteti dhe siguria);
- *qytetari* (fuqizimi dhe përgjegjësia; pjesëmarrje aktive);
- *shoqëria civile* (parimet, institucionet dhe procedurat e një shoqërie civile; fuqizimi i shoqërisë civile; marrëdhëniet me shtetin);
- *zhvillimi* (ndryshime të qëndrueshme).

Përdorimi si duhet i koncepteve dhe i vlerave njerëzore demokratike varet shumë nga zhvillimi i aftësive qytetare të tilla si:

- *të menduarit kritik*: aftësia për të kërkuar, për të analizuar dhe për të zgjedhur informacione, duke shfrytëzuar njohuritë ndërlëndore, shprehitë e shumëfishta dhe qëndrimin kritik; aftësia për të marrë vendime mbi bazën e të dhënave dhe për të ndryshuar qëndrimet si rrjedhojë e argumenteve të vlefshme;
- *të menduarit krijues*: aftësia për të zbuluar mënyra të reja dhe të pazakonta për të grupuar faktet në kuadrin e një procesi vendimmarrjeje, që shmang në maksimum përgjithësimet e tepruara, paragjykimet dhe stereotipat;
- *të menduarit e prirur drejt sjelljeve shoqërore dhe shoqërisë*: aftësia për të analizuar faktet dhe problemet dhe për të bërë zgjedhje në interes të nevojave të të tjerëve dhe të shoqërisë në tërësi, duke luftuar egocentrizmin dhe etnocentrizmin; aftësia për të komunikuar me të tjerët dhe për të mësuar nga përvojat e ndryshme;
- *të menduarit e drejtuar nga e ardhmja*: aftësia për të identifikuar dhe kuptuar problemet dhe për të vlerësuar vendimet në dritën e përvojave, me qëllim që e ardhmja e synuar të jetë më e drejtë.

Përveç të kuptuarit të koncepteve dhe të vlerave themelore dhe fitimit të aftësive themelore për një pjesëmarrje aktive dhe të përgjegjshme, për qytetarin janë të

nevojshme edhe një tërësi qëndrimesh aktive shoqërore, të përcaktuara përgjithësisht në kuadrin e pjesëmarrjes dhe të përkushtimit ndaj vlerave të njohura e të pranuar si universale në shoqëri, si:

- përkushtimi ndaj parimit të universalitetit, të ndërvarësisë dhe të pandashmërisë së të drejtave të njeriut dhe të lirive themelore;
- bindja për vlerën, dinjitetin dhe lirinë e individit;
- përkushtimi ndaj shtetit të së drejtës, drejtësisë, barazisë dhe paanësisë;
- përkushtimi ndaj paqes dhe zgjidhjes pjesëmarrëse, paqësore dhe konstruktive të problemeve shoqërore;
- bindja për vlerën dhe domosdoshmërinë e parimeve, institucioneve dhe procedurave demokratike, si dhe për rëndësinë e veprimit qytetar;
- respektimi i kulturave të tjera dhe i ndihmesës së tyre për njerëzimin; pranimi i parimit të pluralizmit në jetën e përditshme;
- përkushtimi ndaj vlerës së mirëkuptimit të ndërsjellë, të bashkëpunimit, të mirëbesimit dhe të solidaritetit, si dhe ndaj luftës kundër racizmit, paragjyqimeve dhe çdo forme të diskriminimit;
- bindja në rëndësinë e përgjegjësisë dhe përgjegjshmërisë personale;
- përkushtimi ndaj parimit të zhvillimit njerëzor të qëndrueshëm, që mban parasysht ekuilibrin ndërmjet zhvillimit ekonomik, shoqëror dhe mjedisor.

Disa parime metodologjike për zhvillimin e lëndës së edukimit qytetar në shkollë

Edukimi për qytetari demokratike është një proces që zgjat gjithë jetën. Si i tillë ai është proces i të nxënies social, domethënë është të nxënë *për, në* dhe *rreth* shoqërisë, në të njëjtën kohë është të nxënies për të jetuar së bashku. Ai nënkupton demokratizimin e të nxënies duke u përqendruar te nxënësi dhe në pavarësinë e përgjegjësinë e tij në procesin e të nxënies, duke nënkuptuar me këtë edhe bashkërendimin e procesit të të nxënies dhe të mësimdhënies.

Edukimi për qytetari demokratike arrihet nëpërmjet metodave të shumëllojshme e të ndërlidhura të të nxënies, në të cilin ndërthuren lloje të tilla të edukimit si, për shembull, edukimi i të drejtave të njeriut, edukimi ndërkulturor, edukimi për paqe edukimi global, edukimit nëpërmjet medias etj.

Edukimi për qytetari demokratike bazohet në përvojën dhe praktikën vetjake. Si i tillë ai kërkon një kurrikul të hapur që të përfshijë metodat pjesëmarrëse dhe ndërvepruese, të cilat bazohen në të nxënies nëpërmjet përvojës, veprimit dhe bashkëveprimit

Pra, edukimi për qytetarinë demokratike synon të zëvendësojë format tradicionale të mësimdhënies dhe të të nxënies, në të cilat roli i mësuesit reduktohet në transmetimin e dijeve dhe të aftësive dhe ai i nxënësit në të dëgjuarit pasiv dhe, në rastin më të mirë, në përvetësimin e përmbajtjes së transmetuar. Edukimi për qytetarinë demokratike nënkupton mundësitë e shumta të të mësuarit që ofron “shoqëria e të nxënies”. Ai del përtej kufijve të shkollës dhe të komunitetit dhe sfidon ndarjen që ekziston ndërmjet edukimit formal dhe atij joformal, ndërmjet veprimtarive kurrikulare dhe atyre jashtëshkollore, si dhe ndërmjet shkollimit dhe shoqërizimit. Si i tillë, ai zhvillon karakterin e ndërsjellë të procesit të mësimdhënies dhe të të nxënies dhe nxit këmbimin e vazhdueshëm të rolit të mësuesve dhe të nxënësve. Në të njëjtën kohë, duke u

përqendruar në fitimin e aftësive dhe të kompetencave të nevojshme për veprimin dhe ndryshimin shoqëror, edukimi për qytetarinë demokratike ruan të gjitha karakteristikat e një përpjekjeje të paramenduar njerëzore që harmonizon teorizimet dhe diskutimin publik.

Në këtë kuadër, mësuesit duhet të shfaqen më tepër si organizatorë të mundësive të shumëfishta të të mësuarit dhe si ura që lidhin burimet shoqërore me përdoruesit e tyre. Ata ndërmjetësojnë dhe lehtësojnë mundësinë e marrjes së informacionit dhe ndjekin në vazhdimësi sfidat e reja shoqërore, politike dhe teknologjike, si dhe nevojat gjithnjë në rritje të nxënësve të tyre. Nxënësit, gjithashtu, duhet të marrin pjesë aktivisht në vendimet lidhur me procesin edukativ, veçanërisht në ato që lidhen me përmbajtjen, metodat dhe strategjitë e mësimdhënies/të nxënësve për qytetarinë demokratike. Mësimdhënia duhet të bëhet një proces ndërveprues, në të cilin jo vetëm diskutohen qëllimet arsimore, por edhe njihen e shkëmbehen kolektivisht përvojat e fituara

Tërësia e procesit, përfshirë këtu dhe vlerësimin, karakterizohet nga marrëdhënie të ndërsjella. Vlerësimi i dyfishtë dhe përdorimi i të dhënave cilësore për të matur rezultatet e të mësuarit ushtron ndikim të madh në procesin e mësimdhënies dhe të të nxënësve. Kjo praktikë bën që si mësuesit, edhe nxënësit të jenë të përgjegjshëm për veprimtarinë e tyre edukative dhe rezultatet e saj.

Çfarë kërkohet nga mësuesi i lëndës së edukimit qytetar?

Rolet dhe kompetencat që mësuesit dhe nxënësit kanë pasur tradicionalisht, sot kanë pësuar ndryshime. Disa nga ndryshimet që kanë ndodhur në kompetencat tradicionale të mësuesve lidhen me:

- *dijet e integruara ndërlëndore përkundrejt dijeve të kufizuara në kuadrin e lëndëve të veçanta* në: lëndët mësimore; teoritë dhe çështjet që lidhen me natyrën dhe zhvillimin njerëzor; përshtatjen e teorive të ndryshme të të mësuarit për arritjen e synimeve të veçanta edukative; (në fushën e sjelljes, të njohurive dhe të humanizmit); parimet e procesit të mësimdhënies/ të të nxënësve; organizimin dhe administrimin e veprimtarive në grup;
- *procesin e shumëfishtë dhe dinamik të mësimdhënies përkundrejt procesit linear dhe statik të saj*, në të gjitha përmasat e tij: a) në përpunimin dhe përcaktimin e objektivave të larmishëm; b) në administrimin elastik të orëve të mësimi dhe të grupeve; c) në shumëllojshmërinë e modeleve të mësimdhënies përmes të mësuarit të hapur dhe në bashkëpunim; d) në vlerësimin e ndërsjellë;
- *synimet edukative të shumëfishta përkundrejt atyre të kufizuara në fushën e njohurive. Të parat* marrin parasysh kompleksitetin dhe ndryshimet që ndodhin në botën e sotme dhe mbështeten në angazhimin individual për të përmirësuar kushtet e jetës dhe për të zotëruar shprehitë e nevojshme për veprim.

Një prej kërkesave më të rëndësishme në fushën e mësimdhënies është bindja e mësuesit në aftësinë e nxënësve për të mësuar dhe që ai vetë është i aftë t'i mësojë ose t'i ndihmojë për të mësuar. Të mësuarit për qytetarinë demokratike përfshin edhe aftësi të tjera të mësimdhënies që janë të rëndësishme për procesin e aftësimi të nxënësve për t'u bërë qytetarë të përgjegjshëm:

- aftësia për t'i parë problemet nga këndvështrimi i nxënësit, duke marrë parasysh prejardhjen, moshën dhe nivelin e tij arsimor, si dhe aftësia për të mos paragjykuar qëndrimet dhe perceptimet që janë të ndryshme nga të tija;
- aftësia për të kuptuar, pranuar dhe respektuar ngjashmëritë dhe ndryshimet që ekzistojnë ndërmjet mësuesve dhe nxënësve si dhe ndërmjet nxënësve;
- respektimi i të drejtave të nxënësve dhe ndjeshmëria ndaj nevojave dhe interesave të tyre;
- aftësia për të trajtuar çështje të diskutueshme dhe për t'u përballuar me situata problematike dhe komplekse që mund të ndeshen në mjedisin shkollor;
- aftësia për ta parë veten dhe nxënësin si pjesëmarrës aktiv në komunitetin lokal, kombëtar dhe ndërkombëtar;
- bindja në mundësinë e progresit dhe që çdo individ mund të ndihmojë në arritjen e tij;
- aftësia për të integruar përparësitë vetjake në një kuadër të përbashkët problemesh e vlerash dhe për të zbatuar në praktikë vendimet e marra nga nxënësi;
- gatishmëria për të pranuar gabimet para grupit dhe për të nxjerrë mësimë prej tyre;
- aftësia për të shtruar dhe debatuar haptazi për probleme të diktuar nga kurrikula e fshehtë.

Mjedisi i të nxënit të qytetarisë demokratike

Edukimi për qytetari demokratike nxit dhe nxitet nga një mjedis të nxëni demokratik në shkollë dhe nga një metodë që synon të përfshijë të gjithë shkollën, nga metodat e mësimdhënies dhe të të nxënit dhe nga pjesëmarrja e nxënësve, e stafit arsimor, e prindërve në marrjen e vendimit dhe sa më shumë të jetë e mundur në kurrikulën e arsimit formal dhe joformal.

Ai kërkon që nxënësit të njihen dhe të pranojnë si subjekte të drejtash, nga njëra anë, dhe si bartës të drejtash, nga ana tjetër.

Edukimi për qytetari demokratike zgjerohet dhe mbështetet nga bashkëveprimi krijues ndërmjet institucioneve arsimore dhe të komunitetit, duke nënkuptuar edhe bashkëveprimin ndërmjet të nxënit formal dhe joformal. Si i tillë ai kërkon mbështetjen e duhur ligjore dhe financiare për zhvillime autonome në të gjitha nivelet.

Edukimi për qytetari demokratike duhet të zhvillohet duke vendosur partneritete ndërmjet aktorëve në edukimin për qytetari demokratike, duke vlerësuar pozitivisht kulturat dhe mënyrën e jetesës demokratike të rinisë dhe në vetëshprehjen dhe aspiratat e nxënësve dhe e të rinjve për t'u dëgjuar, duke e shndërruar këtë në bazë të edukimit për qytetari demokratike; duke ndërmarrë kërkime që kanë në bazë pjesëmarrjen dhe zbatimin në praktikë të nismave dhe risive në fushën e edukimit për qytetari demokratike, për trajnimin dhe zhvillimin e kurrikulave; duke nxitur informacionin për përdorimin e teknologjive të komunikimit në fushën e arsimit, duke i kushtuar vëmendje të veçantë vlerësimit përzgjedhës me kriteret e informacionit dhe mbështetjes së nismave e të të drejtës për të shfrytëzuar ICT në fushën e edukimit për qytetari demokratike; duke zhvilluar vetëdijen dhe praktikën e mishërimit të përgjegjesisë shoqërore;

Vlerësimi në lëndën e edukimit qytetar

Standardet e përmbajtjes së lëndës së edukimit qytetar përfshijnë tri elemente të ndërlidhur me njëri tjetrin: njohuritë, aftësitë intelektuale dhe ato të pjesëmarrjes dhe prirjet qytetare. Të marrë së bashku këta elementë përbëjnë bazën për zhvillimin e edukimit qytetar dhe për rrjedhojë edhe vlerësimi i arritjeve të nxënësve duhet të pasqyrojë nevojën për të vlerësua shkëllën e përvetësimit të këtyre tri elementëve nga nxënësit.

Njohuritë përbëjnë thelbin e sistemit të vlerësimit dhe në përgjithësi mishërohen, për shembull, në pyetjet të tilla si:

- Cili është thelbi i qytetarisë dhe i jetës qytetare në demokraci?
- Cilat janë bazat mbi të cilat ngrihet sistemi demokratik në vend?
- Si dhe në çfarë shkalle sistemi politik në vend bazohet në qëllimet, vlerat dhe parimet e demokracisë të pranuar gjerësisht nga shoqëria jonë?
- Cili është roli i qytetarit në demokraci? Etj.

Aftësitë intelektuale dhe ato pjesëmarrëse të edukimit qytetar përfshijnë përdorimin e njohurive për të menduar në mënyrë kritike dhe krijuese dhe për të vepruar me efektshmëri e në mënyrë të arsyeshme për të përballuar e zgjidhur sfidat e jetës demokratike në vend.

Aftësitë intelektuale aftësojnë nxënësi të mësojnë dhe të zbatojnë njohuritë qytetare në funksionet e shumta dhe të ndryshme të qytetarit. Këto aftësi i ndihmojnë qytetarët të identifikojnë, të përfshkruajnë, të shpjegojnë dhe të analizojnë informacionin dhe argumentet si dhe të vlerësojnë, marrin dhe mbrojnë qëndrime të caktuar për çështje të jetës publike.

Aftësitë pjesëmarrëse aftësojnë qytetarët të monitorojnë dhe të ndikojnë jetën publike dhe atë qytetare duke bashkëpunuar me të tjerët, duke formuluar dhe shprehur qartë idetë dhe itneresat e tyre, duke bërë koalicione, kërkuar konsensus, duke bërë marrëveshje dhe duke menaxhuar konfliktet.

Një vlerësim tërësor në lëndën e edukimit qytetar nënkupton edhe vlerësimin, në atë shkallë që kjo është e mundur, të aftësive pjesëmarrëse. Kjo do të thotë se testimi duhet të përfshijë edhe *matjen e shkallës në të cilën nxënësit kuptojnë përdorimin e duhur të aftësive pjesëmarrëse*. Këtu duhet të sqarojmë se në këtë vlerësim nuk përfshihet matja e drejtëpërdrejtë e aftësive pjesëmarrëse të nxënësve, për shembull, në qeverinë e nxënësve në shkollë ose në veprimtari të tjera publike.

Elementi i tretë janë *prirjet qytetare* dhe që përshkruajnë të gjitha aspektet e qytetarisë. Në një sistem demokratik ato kanë të bëjnë me të drejtat dhe me përgjegjësitë e individëve në shoqëri dhe me çuarjen përpara të idealeve të qeverisjes demokratike.

Këtu përfshihen prirjet:

- për të qenë një anëtar i pavarur i shoqërisë,
- për të respektuar vlerat individuale dhe dinjitetin njerëzor,
- për të marrë përsipër përgjegjësitë personale, politike dhe ekonomike të qytetarit,
- për t'iu bindur “rregullave të lojës”, si pranimi i vendimit të ligjshëm të shumicës dhe respektimit të të drejtave të minoriteteve,

- për të marrë pjesë në çështjet qytetare në mënyrë të mirëinformuar, të arsyeshme dhe të efekshme
- për të nxitur dhe mbështetur funksionimin e shëndetshëm të demokracisë në vend.

Vlerësimi i prirjeve qytetare të nxënësve duhet të përqendrohet në pyetje që kanë të bëjnë me njohjen e rëndësisë që kanë këto prirje për demokracinë. **Vlerësimi në asnjë mënyrë nuk duhet të përfshijë pyetje që kanë të bëjnë me vlerat dhe prirjet personale të nxënësve të vlerësuar.**

Për këtë arsye, pyetjet që lidhen me prirjet qytetare duhet të lidhen me njohuritë dhe aftësitë intelektuale. Për shembull, nxënësit mund t'u kërkohet të përshkruajnë rëndësinë e dëgjimit me respekt të mendimeve dhe opinioneve të tjerëve. *Po kështu, nxënësve mund t'u matet aftësia për të vëzhguar dhe zbuluar shkallën e përputhjes së veprimtarisë së qeveritarëve ose institucioneve qeverisëse më parimet kushtetuese.*

Fitimi i njohurive, i aftësive dhe zhvillimi i prirjeve qytetare realizohen në kontekste të ndryshme si shtëpi, shkollë, bashkësi, shtet, rajon e më gjerë. Të gjitha këto përbëjnë edhe fushat kryesore në të cilat jo vetëm fitohen njohuritë dhe aftësitë por edhe zbatohen ato në praktikë.

OBJEKTIVA PER PROGRAMIN E LËNDËS SË EDUKIMIT QYTETAR NË KLASEN SË TRETË

(DRAFT)

Njohuri të reja:	27
<u>Orë në dispozicion të mësuesit:</u>	<u>8</u>
Gjithsej:	35

1. Individidi dhe grupi (3 orë)

Nxënësi duhet të jetë i aftë:

- Të përshkruajë grupet sociale ku bën pjesë (familja, shkolla, grupi artistik, klubi i gjelbër, skuadra e lagjes etj.).
- Të shpjegojë pse duhen respektuar rregullat në grup.
- Të përshkruajë disa nga cilësitë që duhet të ketë shoku të cilat ushqejnë miqësinë dhe solidaritetin.
- Të vlerësojë miqësinë dhe solidaritetin si vlera të bashkëjetesës në grup.
- Të diskutojë për çështje të tilla si miqësia, toleranca, përgjegjësia etj.
- Të shfaqë ndjenjën e përgjegjësisë vetjake në shtëpi, shkollë, shoqëri ;
- Të tregojë gadishmëri për të ndihmuar dhe respektuar shokët, të moshuarit, etj;
- Të tregojë raste të shkeljes së rregullave të mirësjelljes dhe të diskutojë pasojat e tyre për vete dhe për grupin ku bën pjesë.
- Të tregojë dhe të respektojë disa zakone dhe tradita të krahinës së tij
- Të demonstrojë aftësi individuale, të pranojë ide të ndryshme nga ato personalet etj.).

2. Komunikimi në shoqëri (2 orë)

Nxënësi duhet të jetë i aftë:

- Të identifikojë dhe të përshkruajë disa nga format e sotme të komunikimit në shoqëri;
- Të analizojë rolin e zhvillimit të fëmijëve të ndryshme të komunikimit në zhvillimin e individit dhe shoqërisë (lajmëtari me këmbë, me kalë etj., telefoni, email)
- Të përdorë mjetet e komunikimit me të tjerët (telefonin, të shkruajë letër, kartolinë, urime).

3. Rregullat (5 orë)

Nxënësi duhet të jetë i aftë:

- Të përshkruajë shkollën si vendi ku mësohet (vendndodhjen, madhësinë), numrin e klasave, mësuesit, organizimin etj.);
- Të shpjegojë rolin e shkollës në përgatitjen për jetën.
- Të shprehë mendimin e tij për rregullat e shkollës dhe të mbajë qëndrim ndaj tyre;
- Të demonstrojë përgjegjësi në realizimin e detyrave të shkollës dhe veçanërisht mësimit;

- Të argumentojë pse duhen zbatuar rregullat në ambientet e klasës dhe të shkollës;
- Të diskutojë për rregullat me të cilat ai nuk është dakord (brenda shkollës ose klasës) dhe të mbrojë me argumente qëndrimin e tij;
- Të përshkruajë si mund të ndryshojnë rregullat e klasës apo të shkollës nëpërmjet votimit;
- Të përpilojë rregulla për mjedise të ndryshme;
- Të rradhisë rregullat sipas përkatësisë për mjediset e shkollës dhe t'i argumentojë ato;
- Të veçojë nxënësit që nuk i zbatojnë rregullat në shkollë (ç'ndodh në këto raste).

4. Shërbimet në komunitet (3 orë)

Nxënësi duhet të jetë i aftë:

- Të dallojë disa nga shërbimet për të cilat njerëzit kanë nevojë në lagjen ku banojnë (pastrimi, mbrojtja nga zjarri, parqet pushimi, kënde lojërash etj)
- Të dallojë disa nga institucionet që mund të ofrojnë shërbime për komunitetin ku jeton (për shembull të tregojë se ç'shërbime mund ofrojnë policia, zjarrfikësat etj).;
- Të përshkruajë disa nga veprimet që janë të domosdoshme për të shfrytëzuar shërbimet e komunitetit ku jeton në rast nevojë;
- Të tregojë se çfarë mund dhe duhet të bëjnë familjet dhe banorët e tjerë të komunitetit për të rritur cilësinë e shërbimeve dhe të përfitimit prej tyre;
- Të përshihet në veprimtari në dobi të komunitetit (ruajtja e gjelbërimit, në ndihmë të pleqve, etj. etj.) për të rritur sasinë e shërbimeve në komunitet.

5. Rruga (5 orë)

Nxënësi duhet të jetë i aftë:

- Të dallojë rreziqet ose pengesat e ndryshme me të cilat mund të ndeshen kalimtarët në trotuare si për shembull objekte të ndryshme etj, dhe të përcaktojë rrugë më të sigurtë për të në mjedisin ku jeton;
- Të dallojë rrugët e qeta nga ato të ngarkuara si dhe disa prej rreziqeve që lidhen me to;
- Të përdorë si duhet atë pjesë të fjalorit të trafikut që lidhet me të si përdorues rruge;
- Të flasë për marrëdhëniet ndërmjet masës dhe distancës dhe të dallojë disa nga problemet që lidhen me to;
- Të zbatojë me ndihmën e të rriturve rregullat e kalimit të rrugës vetëm;
- Të shpjegojë rreziqet e lojës në rrugë;
- Të përshkruajë disa nga zgjidhjet e mundshme që i ofrohen atij në udhëtimet e përditshme;
- Të përmendë disa nga rreziqet e mundshme të pasagjerëve dhe të flasë për mundësinë e rritjes së sigurisë së pasagjerëve;
- Të flasë për rëndësinë që ka mbajtja parasysht e shpejtësisë dhe distancës për rritjen e sigurisë në rrugë;
- Të përgatisë një kënd në klasë për paraqitjen e shenjave të qarkullimit rrugor.

6. Shëndeti dhe mjedisi (5 orë)

Nxënësi duhet të jetë i aftë:

- Të përshkruajë ndryshimet në stinë dhe në vite;
- Të diskutojë se si ndikon mjedisi i gjelbër në shlodhjen e njeriut;
- Të vëzhgojë raste të keqpërdorimit të mjedisit (në shkollë, në institucione publike, etj.);
- Të kryejë veprime të ndryshme dhe konkrete për përmirësimin e situatës mjedisore (në klasë, në shtëpi apo mjedisin përreth);
- Të përshkruajë kujdesin që tregon për trupin dhe dhëmbët;
- Të përshkruajë përdorime të thjeshta të barnave mjekësore;
- Të planifikojë një dietë ushqimore që redukton rreziqet e mbipeshës ose të nënpeshës;
- Të flasë për rolin që ka sporti dhe shetitjet në ajër të pastër për shëndetin e njeriut;
- Të vlerësojë dhe të orientohet në jetën e përditshme për përdorimin e drejtë të institucioneve të ndryshme shëndetësore;
- Të flasë për rolin e institucioneve shëndetësore në jetën e shoqërisë;
- Të përshkruajë disa nga organizmat vullnetare shëndetësore në komunitetin e tij;
- Të diskutojë për përvojën vetiake në marrëdhënie me këto institucione;
- Të demonstrojë aftësi praktike në shkrimin e letrës, telegramit, kartolinës.

7. Prodhimi dhe shpërndarja (4 orë)

Nxënësi duhet të jetë i aftë:

- Të përshkruajë se si njerëzit jetojnë dhe punojnë në një familje;
- Të thotë me fjalët e tij se ç'është familja si një njësi ekonomike;
- Të identifikojë se nga ç'burime vijnë paratë në familjen e tij;
- Të përmendë rolin e kursimit të parave personale dhe të familjes;
- Të tregojë varësinë e anëtarëve të familjes nga punët e ndryshme;
- Të shpjegojë ndryshimet ndërmjet dëshirave dhe nevojave;
- Të identifikojë disa nga profesionet e njerëzve që njeh;
- Të përshkruajë dhe të përdorë disa nga veglat më të domosdoshme për mirëmbajtje në familje (pinca, kaçavida etj.);
- Të tregojë se përdorimi i veglave kërkon aftësi shprehi të caktuara;
- Të lidhë krijimin e shprehive për punë me nevojën e arsimit etj.

KRITERE PËR HARTIMIN E TEKSTEVE TË LËNDËS SË EDUKATËS

SHOQËRORE

Teksti i lëndës së edukatës shoqërore synon të sjellë në klasë, në miniaturë, mjedisin shoqëror, kulturor e psikologjik në të cilin jetojnë nxënësit, me problemet, sfidat, alternativat e zgjidhjeve, me zinxhirin e shkaqeve dhe të pasojave të veprimit shoqëror dhe individual, me kushtet në të cilin lind dhe duhet të lindë përgjegjësia shoqërore e individuale etj. Ai duhet të krijojë mundësinë jo vetëm të bashkëpunimit të nxënësve me njëri-tjetrin por edhe të bashkëpunimit ndërmjet mësuesve dhe nxënësve, madje më gjerë bashkëpunimin e mjedisit shkollor me atë jashtë shkollës, ku veprojnë aktorë të tjerë që kanë një rol të përcaktuar në rezultanten shoqërore.

Pra, teksti i edukimit qytetar duhet:

- Të mundësojë nxënësit të zhvillojnë njohuritë dhe aftësitë intelektuale, të domosdoshme për të kuptuar, analizuar dhe për të ndikuar në politikat sociale dhe në mënyrat e zbatimit të tyre.
- Të mundësojë zhvillimin e aftësive të pjesëmarrjes qytetare të nxënësve dhe përfshirjen e tyre të vetëdijshme dhe të kualifikuar në zgjidhjen e problemeve të komunitetit.
- Të mundësojë zhvillimin e përkushtimit qytetar në respektimin e vlerave dhe parimeve demokratike të domosdoshme për bashkëjetesë në një shoqëri demokratike.
- Të mundësojë aftësimin e nxënësve për të përcaktuar kritere dhe për të gjykuar në mënyrë kritike shkallën në të cilën vepron demokracia në shoqërinë shqiptare..

* * *

- ⇒ Teksti i lëndës së edukimit qytetar të jetë *në përputhje me programin* konkret të miratuar nga MASH. Ai duhet të përmbushë të gjithë objektivat mësimorë e pedagogjike që përmbahen në të. Në këtë mënyrë teksti duhet t'u pëmbahet qëllimeve të sistemit arsimor në përgjithësi dhe të programit në mënyrë të veçantë. Kjo gjë nënkupton mbajtjen parasysh të qëllimeve në dy nivele:
  1. *të qëllimeve të shprehura hapur* në program. Kjo do të thotë që në tekst duhet të përfshihen ato informacione dhe të mundësohen ato veprimtari që synojnë të arrihet qëllimi i shprehur në program;
  2. *qëllimeve të nënkuptuara*. Kjo do të thotë që autorët e teksteve duhet të studiojnë dhe të zbulojnë atë sistem vlerash në të cilat mbështetet sistemi demokratik. Teksti nga ana e tij, si i tërë, duhet të mundësojë realizimin e qëllimeve të tilla të cilat në shumë raste janë edhe themelore. Këto qëllime, ndonëse jo të shprehura qartë në program, synojnë formimin e qëndrimeve dhe të predispozitave të dëshiruara për t'u patur nga individët e një sistemi demokratik.
- ⇒ Teksti nuk është përkthim i programit, i cili ka karakter sa detyrues aq edhe rekomandues dhe autorët duhet ta mbajnë parasysh atë. Pra autorët, duke patur një konceptim të qartë të procesit mësimor dhe duke patur perceptimin e tyre për përmbajtjen e lëndës, mund të kthehen në një faktor progresi në mësimdhënie e lëndës së edukatës shoqërore. Në këtë drejtim autorët mund të shfrytëzojnë:

- hapësirat dhe fleksibilitetin e programit (oret në dispozicion ose përsëritjet) për të rritur vlerat dhe mundësitë e realizimit të vetë qëllimeve të shpalluara ose të pashpallura (të nënkuptuara të programit);
  - aparatin pedagogjik të tekstit i cili më shumë se çfarë do tjetër kufizon ose zgjeron mundësitë e përvetësimit të objektivave të lëndës.
- ⇒ Teksti duhet të japë mundësi të sjellë në klasë *realitetin shqiptar*, mjediset dhe mikromjediset që e përbëjnë atë, të sjellë atë që shihet dhe atë që nuk shihet por që duhet të zbulohet, të hulumtohet, të kuptohet, të ndryshohet etj. Vetëm në këtë mënyrë lënda e edukimit qytetar, do të mundësojë krijimin e atij mjedisi në të cilin si nxënësi ashtu edhe mësuesi do të ndihen pjesë përbërëse. Në të njëjtën kohë ai nuk duhet të lërë jashtë vëmendjes edhe *realitetin* më të *gjërë rajonal dhe global*, me të gjitha lidhjet dhe marrëdhëniet që ai ka ose nënkupton për shoqërinë shqiptare dhe individët e saj.
- ⇒ *Teksti duhet të jetë i zhveshur nga paragjykimet dhe njëanshmëritë.* Mjedisi i klasës si edhe i shoqëror janë të përbërë nga individë që nuk ndajnë të njëjtat ide, pikëpamje, qëndrime, vlera etj. Kjo gjë përbën një sfidë të vërtetë për shkollën në përgjithësi dhe për tekstin në mënyrë të veçantë. Për këtë arsye është e domosdoshme që autori të bëjë shumë kujdes që teksti nga njëra anë të shmangë njëanshmëritë në paraqitjen e fakteve, ideve, konkluzioneve etj. dhe ana tjetër të mundësojë krijimin e klimës së përshtatshme për respektimin e pikëpamjeve të ndryshme të nxënësve dhe mësuesve. Kalimi nga njëri ekstrem politizimi në tjetrin nuk është zgjidhje për çështjen tepër të ndieshme të paragjykimit dhe njëanshmërisë. Opinione të shprehura në tekst duhet të *mos shprehin njëanshmëri ose dallime* nga pikëpamja e racës, etnisë, seksit, besimit fetar, etj. Kjo do të hidhte baza të shëndosha për edukimin me idealet dhe praktikat e qytetarisë që në moshat e vogla
- ⇒ Nga pikëpamja pedagogjike, teksti duhet të mundësojë realizimin e objektivave në *pushën e njohurive, të shprehive dhe të qëndrimeve ose predispozitave*. Për këtë çështje, autorët e teksteve duhet të konsultohen me programin e lëndës së edukatës shoqërore të cilit i bashkangjitet ky udhëzim.
- ⇒ Sistemi i pyetjeve një fund të njësisë mësimore (autorët mund të përdorin edhe forma të tjera dialogimi me nxënësit), duhet të ofrojë mundësinë:
- *Nxënësit*, që:
    - në mënyrë të pavarur të përvetësojë informacionin e tekstit;
    - të dallojnë atë çka është thelbësore nga ajo që nuk është e tillë, në varësi të objektivave të njësisë mësimore dhe të objektivave të programit;
    - të përfshihet në veprimtari që synojnë të zhvillojnë mendimin e tij intelektual.
    - të krijojnë mendimin dhe qëndrimet e tij të pavarura, të mbështetura me argumenta, por edhe të dallojë, të pranojë, të respektojë dhe të marrë parasysh argumentet e të tjerëve;
    - të përfshihet në veprimtari të pavarura hulumtuese, të mbledhë fakte, të nxjerrë përfundime në bazë të fakteve si dhe të bëjë interpretime që bazohen në përfundimet e nxjerra;

- të bëjë parashikime për të ardhmen bazuar në zbulimin e lidhjeve shkakësore të dukurive shoqërore etj.
- *Mësuesit*, që:
  - të zgjedhin metodat ndërvepruese më të përshtatshme për realizimin e objektivave të lëndës dhe të standardeve të lëndës së edukimit qytetar
  - të planifikojnë më mirë orën e tij mësimore;
  - të mundësojnë vënien e nxënësve në kushte të barabarta të nxëni;
  - të mundësojnë nxënësit të përqendrohen në çështjet kryesore të temës mësimore;
  - të mundësojnë nxënësit të shfrytëzojnë njohuritë e tyre paraprake ose të përvetësuar gjatë procesit mësimor që janë të domosdoshme për përvetësimin e njohurive dhe shprehive të reja;
  - të vlerësojnë realizimin e objektivave të njësive mësimore dhe nivelet e përvetësimit të tyre nga nxënësit etj
- ☞ Teksti duhet të përmbajë mësimet ose struktura mësimi të qarta, në formën e njësive mësimore, për të arritur objektiva të qarta mësimore në përputhje me programin e rekomanduar ose me standardet lëndore.
- ☞ Në hartimin e tekstit, kur është e mundur, autorët është mirë të mbajnë parasysh njohuritë që nxënësit marrin në lëndë të tjera (abetare, lexim etj) për të evituar përsëritjet dhe paralelizmat e panevojshëm. Kjo do të shërbente edhe për realizimin e lidhjeve ndërlëndore, si një kërkesë gjithnjë e më e pranishme në mjediset arsimore në vendin tonë.
- ☞ Po kështu, në tekst mund të shfrytëzohet ose të nxitet edhe mundësia e marrjes së informacioneve të caktuara shtesë nga burime të tjera informacioni (skema, foto etj.), gjë që do të bënte tekstin ose njësinë mësimore më fleksibël dhe më pak monotone, duke rritur edhe mundësitë e embrioneve të punës së pavarur individuale, kërkimore edhe të nxënësve të kësaj moshe
- ☞ Gjuha e teksteve duhet të jetë e thjeshtë, e kuptueshme, e pangarkuar me terma e terminologji të huaja ose që bartin kuptime të ndryshme dhe veçanërisht nëpërputhje me moshën.
- ☞ Nga pikëpamja sasiore, çdo njësi mësimore duhet të jetë deri në **2 faqe A4**. Kjo do të thotë që autorët e teksteve duhet të shmangin informacionet e tepërta, të përsëritura etj., që shpeshherë krijojnë mbingarkesë tek nxënësit, të cilët jo gjithmonë janë në gjendje të dallojnë informacionin kryesor nga ai që nuk është i tillë në raport me kërkesat e programit ose të njësisë mësimore. Duke patur parasysh që numri i njësive mësimore nuk e kalon numrin **30** edhe teksti nuk duhet të jetë më shumë se **60 faqe A4**.
- ☞ Autorët duhet të bëjnë kujdes që të mos krijojnë mbingarkesë edhe në dhënien e koncepteve. Mbingarkesa krijohet jo vetëm nga numri i madh i koncepteve që jepen në një njësi mësimore, por edhe nga pamundësia e sqarimit në kushtet e kufizimit moshor, sasior(informacionit) dhe kohor të njësisë mësimore. Ilustrimet, fotot, tekstet etj t'i shërbejnë sqarimit më të mirë të koncepteve.

- Njësia mësimore e tekstit duhet të ketë një strukturë që të lejojë përmbushjen e funksioneve të tekstit si dhe pasqyrimin e veçorive të përmbajtësore të temave të veçanta.
- Struktura e ndarjeve të tekstit si dhe struktura e njësisë mësimore të tekstit (psh, temës) duhet të jenë uniforme gjatë gjithë tekstit.
- Faqosja e elementeve të ndarjeve mësimore (titujve, teksteve, figurave, pyetjeve, detyrave, ushtrimeve etj) duhet të jetë tërheqëse dhe e mbështetur në procedurën logjike të shtjellimit të lëndës në përgjithësi dhe temës në veçanti.
- Përdorimi i hapësirave, nënvizimeve, qartësimeve, ngjyrave etj, duhet të jetë i balancuar dhe në funksion të çështjes që trajtohet.
- Ilustrimet që do të përdoren në tekst të parashikohen me **katër ngjyra**